

جادوی بازار و تابوی دولت

محمود صدری

هجوم یکباره دانش‌های جدید به ایران که از حدود ۱۵۰ سال پیش تدریجا آغاز شد و در سه دهه اخیر شتاب گرفت، آثار مثبت بسیاری به جا گذاشت که جلوه اقتصادی آن، بهبود وضع زندگی و افزایش رفاه بود. اهل نظر درباره هر چیز که اختلاف داشته باشند بر سر این موضوع متفق‌القولند که زندگی فرزندان ایران پیوسته از پدران و مصادران آنها بهتر شده است.

غیر از موارد استثنایی و افول برخی خاندان‌ها و صنوف، برخورداری‌های اقتصادی هر نسلی از نسل قبلی بیشتر شده است. حتی در مقاطعی هم که شاخص‌های اقتصادی کاهنده بوده‌اند، رقم مطلق تولید و مصرف کل و سرانه جامعه افزایشده بوده است. نگاهی گذرا به بودجه‌های سننوتی و افزایش اقلام سبد مصرف خانوارها، حجت استواری است بر این مدعا.

با این‌حال، رضایتمندی اجتماعی و «حساس رفاه» مسیری بازگونه پیموده و کمتر کسی را می‌توان یافت که با مدعای صدر این نوشته موافقت کند. این عدم موافقت، شاید عالمانه نباشد، اما حتما منصفانه است. زیرا احساس رفاه که پدیده‌ای اجتماعی است، از شاخص‌هایی مانند تولید ناخالص داخلی و نرخ رشد اقتصادی تعیین‌کننده‌تر است. واقعیتی که جامعه آن را نپذیرد، با هر پشتوانه نظری و عملی، محکوم به شکست است.

مبنای داوری اجتماعی ایرانیان چیست و چرا منصفانه است؟ ایرانیان مانند ملت‌های دیگر، جهان را از منظر تغییر و ترقی می‌نگرند و داوری‌شان بر مبنای مقایسه با همگنانشان در مناطق دیگر جهان است. چشم می‌گردانند و با مشاهده سیر تحول اقتصادی و اجتماعی در کشورهایی که روزی همپایه ایران و بلکه عقب‌تر از آن بودند و حالا در زمره کشورهای توسعه‌یافته جهانند، انگشت حیرت می‌گزند که چه شده است که ما از قافله پیشرفت و ترقی جامانده‌ایم. این مشاهده و حیرت که کاملاً هم بجاو و دقیق است، آنان را به آن سومی کشاند که لابد ملت‌های دیگر کاری کرده‌اند که ما نکرده‌ایم. مردم درباره آن کاری که ملت‌های دیگر کرده‌اند، توضیحات گوناگونی ارائه می‌کنند که آمیخته‌ای از حقیقت و مجاز است؛ اما اقتصاددانان، پاسخ‌هایی روشن دارند که مستطهر به علم و تجربه است.

رجوع به تاریخ و تجربه کشورهایی که کار خود را با «نهاد پر قدرت دولت» آغاز کردند و سرانجام از آن روش فاصله گرفتند و مقایسه وضع ایران امروز با دیروز آنها نشان می‌دهد که اولاً نهادسازی آنها در غیاب دست‌های مداخله‌گر معطوف به رانت آغاز شد و هنر آنها در همین بود که پیش از دراز شدن دستان تپاول‌گر نهادها، راه را بر آنها بستند و اقتصاد را به سوی آزادسازی و خصوصی‌سازی کشاندند. و ثانیاً ایران امروز آزمایشگاهی نیست که بشود ابتدا شرایط پیش‌انهادی را در آن ایجاد کرد و آنگاه نهادهای نوساخته را سامان داد. ایران امروز غوطه‌ور در نهادهای پیش‌ساخته است و دست بر قضا همین نهادلنگر اقتصاد شده‌اند و همه توش و توانش را گرفته‌اند. به همین علت راه ایران، دیگر نمی‌تواند راه همانیان دیروز و پیش‌اتحادگان امروز باشد. تاریخ را نمی‌توان از نو نوشت. راه امروز ایران، لاجرم گردن نهادن به حکم علم اقتصاد است که راز ناکارآمدی و پایین بودن بهره‌وری را پیش چشم همگان گذاشته است و راه پیش‌نهادی‌اش چیزی نیست مگر در آمدن از قاب تابوی دولت و دیدن جادوی بازار یا همانا بازگذاشتن ذهن‌های ایده‌پرداز و دستان کار؛ یعنی بنگاه‌های بخش خصوصی.

آن دولت نیرومندی که نهادگرایان گمان می‌کنند خواهد توانست پیشران اقتصاد ایران شود، در واقع نتیجه و تالی اقتصاد نیرومند است نه مقدمه آن. دولت ایران به قدر نیازهای اقتصاد امروز کشور، توانمند هست و اگر بخواهد می‌تواند بنداز دست و پای اقتصاد باز کند. قدرتی هم که دولت در فردای توسعه اقتصادی به آن نیاز دارد، اقتداری مشابه دیکتاتوری‌های آسیایی در دهه ۱۹۷۰ نیست، بلکه نهادی است با قدرت بلامنازع در زمینه قاعده‌سازی و داوری فعالیت‌های بخش خصوصی که اقتصاد توانای کشور خودبه‌خود به دولت عطا خواهد کرد و ایجادش به فرمان نیاز نخواهد داشت.

تحریم‌های آمریکا آغاز شد

آرامش بازار ارز در سیزدهم آبان ماه

امین تلعه‌ای

سرانجام سیزدهم آبان ماه موعد آغاز تحریم‌های نفتی ایالات متحده علیه کشورمان فرا رسید. آمریکایی‌ها در حالی که از چند ماه پیش مدعی شده بودند که با فرا رسیدن این روز فروش نفت ایران را به صفر خواهند رساند در روزهای اخیر از ادعای خود کوتاه آمدند و به هشت کشور خریدار نفت ایران معافیت دادند. البته دولتی که دیگر در حالی که کاخ سفید و رئیس‌اش، عملیاتی علیه ملت ایران را با انتشار تصاویر خاص و اظهارنظرهای هیجانی در دستور کار خود قرار داده، بازار ارز ایران در روز نخست اعمال تحریم‌های نفتی واکنش قابل توجهی به این موضوع نداشت.

دیروز بازار ارز و سکه آرام بود

آمریکایی‌ها علاوه بر تحریم‌های مالی که از نیمه مرداد سال جاری آغاز شد، فروش نفت به عنوان بزرگترین منبع درآمد دولت ایران را هدف قرار داده‌اند. سیزدهم آبان ماه قرار است بر اساس فرمولی که کاخ سفید برای فروش نفت ایران در نظر گرفته، صادرات این کالای استراتژیک از ایران به میزان قابل توجهی کاهش یابد. این امر

البته هنوز با واقعیت‌های بازار نفت فاصله دارد و شاید از همین روست که ترامپ تبلیغات پرفشار در مورد تحریم‌ها را در دستور کار خود قرار داده تا شکست در به صفر رساندن صادرات نفت ایران را با جنگ روانی از دیده‌ها پنهان نگاه دارد.

در ماه‌های اخیر تمام مسئولین تیم اقتصادی و بویژه بانک مرکزی همواره اعلام کرده‌اند که منابع ارزی کشور به اندازه کافی وجود دارد و هیچ گونه نگرانی نسبت به کمبود ارز وجود ندارد. البته دولت با پیش‌بینی این شرایط سعی می‌کند منابع ارزی کشور را در راستای تامین کالاهای نیازهای اساسی احاد جامعه استفاده کند و از مصرف این منابع برای مصارف غیر ضروری جلوگیری کند.

دیروز قیمت پیورو در بازارهای ارز نرخ فروش پیورو ۱۶ هزار و پانصد تومان بود. همچنین پوند انگلیس ۱۸ هزار و پانصد تومان و لیر ترکیه ۲ هزار و ششصد و پنجاه تومان قیمت گذاری شد.

از صبح دیروز نرخ فروش دلار در بازار آزاد که به گفته مسئولان تنها ۳ درصد از معاملات ارزی را پوشش می‌دهد از ۱۴ هزار و سیمصد تومان شروع شد که نسبت به دوازدهم آبان ماه اندکی کاهش داشته است.

نوسانات نرخ ارز چگونه مهار می‌شود؟

هدف اصلی از وضع تحریم علیه ایران ایجاد جو روانی منفی در میان مردم و تاثیر گذاری بر افکار عمومی است.

موضوعی که حالا با توجه به آغاز دور جدید تحریم‌های نفتی احتمالا با شدت و سرعت بیشتری در دستور کار کاخ سفید قرار خواهد گرفت. در این بین پرسش اصلی این است که راهکار منطقی برای مقابله با چنین رویکردی چیست؟ مسئله‌ای که نباید از آن غافل شد تاثیر جو روانی و انتظارات احاد جامعه است که بازار تقاضا را می‌تواند تحت تاثیر قرار دهد و علاوه بر تقاضاهای سوداگرانه، مردم عادی بیشتری را به این بازار بکشاند به طوری که در گذشته نیز به گونه‌ای شاهد آن بودیم.

کاهش تب این تقاضادر گرو ایجاد اطمینان به مردم و نیز همکاری بالای مردم و دولت برای گذر از این شرایط است. البته نباید فراموش کرد که تلاطم در بازار ارز می‌تواند سایر بازارها را طلا و سکه گرفته تا مواد غذایی را متاثر کند که این شرایط به نفع کشور نیست. از همین رو مسئولان حکومتی باید چشم اندازی اطمینان بخش از آینده کشور را پیش روی مردم قرار دهند. اما این امر چگونه میسر

در حالی که کاخ سفید و رئیس‌اش، عملیاتی علیه ملت ایران را با انتشار تصاویر خاص و اظهار نظرهای هیجانی در دستور کار خود قرار داده، بازار ارز ایران در روز نخست اعمال تحریم‌های نفتی واکنش قابل توجهی به این موضوع نداشت

است؟ حسین آفریده استاد دانشگاه در این باره می‌گوید: «اکنون آمریکا در گوشه رینگ است. تمام کشورها می‌گویند. قرارداد بین المللی با ایران را امضا کردی و در شورای امنیت تایید شد و حالا از آن خارج می‌شوی و تمام قرائن بر این است که ایران بر آنچه توافق کرده پایبند بوده است. ایران در موقعیت خوبی قرار دارد و آمریکا تاکنون به این اندازه در شورای امنیت تحقیر نشده بود و شاید آمریکایی‌ها هم تحقیر شدن در شورای امنیت را ببینند و از آن رنج می‌برند. دلیل این اتفاق این بود که امروز آمریکا آنچه که انجام می‌دهد با آنچه که ادعا می‌کرد، فاصله گرفته است. در این شرایط وقتی همه چیز در بین الملل به نفع ما است، نباید آن را بهیم بز نیم، اکنون

فرصت بسیار حساس است و کشور نیازمند تصمیمات سنجیده و تعقل است.»

یکی از تصمیمات سنجیده و معقول برای مقابله با آثار روانی تحریم‌های آمریکا موضوع تصویب هر چه سریع تر لوائح باقی مانده برای عمل به توصیه‌های FATF است.

موضوعی البته دیروز با بازگشت مجدد لایحه پیوستن به کنوانسیون مقابله با تامین مالی تروریسم به مجلس با تاخیر مواجه شد.

چگونه با تحریم‌ها مقابله کنیم؟

یافتن فرمول اقتصادی برای حل همه معضلات کنونی اقتصادی کشور کاری دشوار است. با این حال، این گونه به نظر می‌رسد که موفقیت نسبی بانک مرکزی در مهار نوسانات ارزی در ماه‌ها و حتی روزهای اخیر در نتیجه توجه مسئولان این بانک به قواعد اقتصادی به دست آمده باشد.

بر اساس آن چه بانک مرکزی اعلام کرده است، تا دیروز نرخ پیورو در سامانه نیما ۸۹۹۴ تومان بود و مجموع فروش ارز حاصل از صادرات حدود ۱۳ میلیون پیورو و مجموع تامین ارز برای واردات، در حدود ۱۹ میلیون پیورو بوده است. از فروردین ماه سال جاری بنا بر این شد که معاملات ارزی صادرکنندگان و واردکنندگان تحت سامانه یکپارچه «نیما» انجام شود تا بانک مرکزی بر روند این معاملات نظارت داشته باشد و این امر از نیمه مرداد ماه که الزاماتی از سوی دولت برای ورود ارز تمامی صادرکنندگان کالاهای غیرنفتی به جز برخی موارد استثناء به بازار ثانویه در نظر گرفته شد، شکل جدی‌تری به خود گرفته و رفته رفته روند معاملات در این سامانه افزایش یافت.

در پی آن دولت با اصلاح سیاست‌های ارزی معافیت‌های در نظر گرفته شده برای برخی کالاها را نیز لغو کرد و در پی آن قرار شد که تمامی صادرکنندگان ارز خود را از طریق این سامانه ارائه کرده و واردکنندگان نیز از همین طریق بتوانند ارز موردنیاز خود را تامین کنند. با این روند هم اکنون صادرکنندگان موظفند که ارز حاصل از صادرات خود را تا حد اکثر سه ماه وارد سامانه نیما کنند. با این حال انتظار می‌رود که با توجه به میزان صادرات انجام شده،

یافتن فرمول اقتصادی برای حل همه معضلات کنونی اقتصادی کشور کاری دشوار است. با این حال، این گونه به نظر می‌رسد که موفقیت نسبی بانک مرکزی در مهار نوسانات ارزی در ماه‌ها و حتی روزهای اخیر در نتیجه توجه مسئولان این بانک به قواعد اقتصادی به دست آمده باشد

کماکان ارزآوری به سامانه نیما افزایش یابد و در این صورت بازار ثانویه می‌تواند مشکلات تامین ارز واردکنندگان برای خرید مواد اولیه تولید با قیمت‌های بالا را کاهش دهد.

جواد نوفرستی اقتصاددان در درباره سیاست‌های غلط ارزی و تاثیر آن بر شکنندگی اقتصاد ایران در برابر تحریم‌های گوید: «موضوع دیگری که بر عدم آمادگی مابرای تحریم، شکننده بودن و به راحتی مورد تحریم قرار گرفتن اثر می‌گذارد مساله نرخ ارز است که در دولت‌های مختلف و طی سالیان قیمتش را سرکوب کرده‌ایم.

منطق علم اقتصاد می‌گوید باید سالانه به میزان مابه التفاوت نرخ تورم داخل و کشور مقصد نرخ ارز افزایش پیدا کند. شاید ما نمی‌توانیم نرخ ارز را کنترل کنیم اما تثبیت نرخ ارز مانند تثبیت نرخ بنزین جزو اشتباهاتی است که ما انجام داده‌ایم. با افزایش نرخ ارز همچنین کمک می‌کنیم به افزایش جذابیت واردات و ضربه می‌زنیم به بحث صادرات.

مانرخ ارز را چندین سال به دلیل اهداف سیاسی و یا هر چیز دیگر تثبیت می‌کنیم و بعد نمی‌توانیم آن را مدیریت کنیم زیرا که این مساله اساسا اشتباه بوده و بعد یک‌باره نرخ ارز جهش زیادی خواهد داشت. متأسفانه مدیران ما بلند مدت فکر نمی‌کنند و ما در مسائل ساده‌تر از این مثل مدیریت پارانها مانده‌ایم چه برسد به این موضوع بسیار مهم که بخواهیم کشور را آن قدر توانمند کنیم که تولید ملی بشود پشتوانه پول رسمی کشور. ما با صادرات نفت خام سودی از ارزش افزوده نمی‌بریم و اقتصادمان نیز بسیار بسیار شکننده است.»

بشردوستانه هزینه کند.

این درحالی است که علی‌کاردر -مدیرعامل شرکت ملی نفت- ایران در پاسخ به سوال ایسنا که نحوه دریافت پول از کشورهایی که موفق به اخذ معافیت شده‌اند به چه صورت است؟ پاسخ داد: در این زمینه بانک مرکزی کار می‌کند و به وزارت نفت مربوط نمی‌شود. این روابط را باید در بانک‌های مرکزی کشورها تنظیم کنند.

برایان هوک -مسئول امور ایران در وزارت خارجه آمریکا تایید کرده که کشورهایی که به واردات نفت ایران ادامه می‌دهند، حساب‌های امانی ایجاد خواهند کرد. این حساب‌های امانی برای کشورهایی ایجاد می‌شود که به ادامه واردات نفت ایران نیاز دارند. ایران اجازه دسترسی به درآمد فروش نفت خود را ندارد و تنها می‌تواند پول سپرده‌گذاری شده را برای خریدهای